Finansijski derivati ili izvedene hartije od vrednosti predstavljaju značajnu grupu finansijskih instrumenata koji su se naglo razvili u poslednjih tridesetak godina kao jedna od najznačajnijih grupa finansijskih inovacija. Njihova pojava je dovela do krupnih promena na finansijskim tržištima najrazvijenijih zemalja, ali i na medjunarodnom finansijskom tržištu. Danas je skoro nezamislivo finansijsko poslovanje bez poznavanja i upotrebe ovih finansijskih instrumenata.

Finansijski derivati se kod nas najjednostavnije mogu objasniti kao izvedene hartije od vrednosti. Taj naziv su dobile po tome što se njihova vrednost izvodi iz vrednosti neke druge hartije od vrednosti ili robe koje se nalaze u njihovoj osnovi. Za razliku od osnovnih hartija, finansijski derivati ne odražavaju ni jedan od dva osnovna odnosa- kreditni ili vlasnički. One predstavljaju vrstu kontigentnih prava na druge oblike finansijske aktive (akcije, obveznice, ostale osnovne hartije od vrednosti, kamatnu stopu, tržišne indekse, devizni kurs, itd). Korene terminskog trgovanja je moguće naći još u XVII veku, potpuno nezavisno jedni od drugih, na prostorima današnje Holandije i Japana, koji su nastali u terminskom trgovanju lalama, odnosno pirinčem.

Vrste finansijskih derivata

Finansijski derivati su izvedene hartije od vrednosti u koje se ubrajaju terminski i likvidni terminski ugovori (forvardi i fjučersi), opcije i svopovi. Forvard je ugovor o kupoprodaji određene aktive po unapred definisanoj ceni gde će se isporuka i plaćanje izvršiti određenog dana u budućnosti. Fjučers je ugovor o kupoprodaji određene aktive po kome će se isporuka i plaćanje izvršiti u budućnosti. Opcije daju njihovom vlasniku pravo da kupe ili prodaju određenu finansijsku aktivu po unapred određenoj ceni.Svopovi su razni aranžmani zamene jedne aktive za drugu aktivu.

Vrste svopova

- kamatni svopovi (finansijaki aranžmani u kojima ugovorne strane zamenjuju kamatne tokove, s tim da se glavnice ne zamenjuju)

- valutni svopovi (kombinacija spot deviznih transakcija i terminskih deviznih transakcija sa istim partnerom)
- robni svopovi i
- akcijski / indeksni svopovi

Realizacija opcija

Finansijske opcije daju njihovom vlasniku pravo, ali ne i obavezu, da kupe ili prodaju određenu finansijsku aktivu po unapred određenoj ceni. Kupac opcije plaća prodavcu, oli ispisivaču određenu proviziju koja se zove opciona cena ili opciona premija koja predstavlja nadoknadu za preuzeti rizik promene cene aktive u osnovi opcije. Cena po kojoj se finansijska aktiva iz osnove opcije može kupiti ili prodati naziva se izvršna ili strajk cena, a datum posle koga opcija prestaje da važi zove se datum isteka ili datum dospeća.

Osnovne tehnike hedžinga uz korišćenje finansijskih derivata

Tehnike za upravljanje deviznom izloženošću: interne i eksterne.

-Interne: izvršenje po neto principu, usklađivanje, ubrzavanje i usporavanje transakcija, dizajniranje odgovarajuće politike cena i upravljanje aktivom i pasivom.

- Eksterne: forvard transakcije, valutne opcije, kratkoročno zaduživanje, diskont potraživanja, faktoring i državne garancije za rizik deviznog kursa.

Dodatna komponenta upravljanja je formiranje multivalutnog upravljačkog centra koji omogućava kontrolu tokova gotovine između afilijacija.

FORWARD I FUTURES UGOVORI

Prvi pravi terminski poslovi na berzama se ipak registruju sredinom XIX-og veka na Londonskoj berzi metala. Tu se kreiraju prvi pravi terminski ugovori-forvordi (forward) na različite robe, uglavnom metale- bakar, aluminijum i druge. Reč je o ugovorima izmedju kupaca i prodavaca o isporuci i plaćanju u budućnosti, s tim što su cena i drugi uslovi isporuke ugovarani mnogo ranije, na dan potpisivanja ugovora. Medjutim, ovi ugovori nisu bili standardizovani i nije postojao institucionalni mehanizam (oličen u postojanju klirinške kuće) koji je garantovao sigurnost isporuke i plaćanja. Istovremeno su se u Čikagu snažno razvijali terminski poslovi izmedju trgovaca poljoprivrednih proizvoda. Uvode se odredjena poboljšanja u trgovini forvardima. Izvršena je standardizacija količina. Na primer, standardna količina za trgovinu ugovorima na pšenicu je iznosila 5.000 bušela, što je i danas važeća količina. Zatim, standardizovana je isporuka u toku odredjenih meseci, i konačno 1874. godine na Čikaškoj trgovačkoj berzi je prvi put kreirana klirinška kuća, kao garant isporuke i plaćanja. Finansijski fjučersi (futures) su kreirani po prvi put 1972. godine, a trgovina opcijama počinje aprila meseca 1973. godine u Čikagu. Početkom 90-tih obim prometa izvedenim hartijama od vrednosti je premašivao iznos od 10.000 milijardi dolara godišnje. Rad sa ovim hartijama od vrednosti je veliki izazov i za mlade ljude, čija se prosečna plata kreće u razmerama od preko 150.000 $ godišnje.

Forvard ugovor je ugovor po kome se prodavac isto tako obavezuje da po unapred dogovorenoj ceni kupcu isporuči robu u budućnosti, ali za razliku od fjučersa, forvard ugovor je proizvod privatnih pregovora i nije standardizovan pa ne možebiti predmet berzanske trgovine i stoga se njima trguje na vanberzanskim sastancima. Forward ugovor je specifičan terminski ugovor u kome se u momentu sklapanja ugovora dogovara prodaja / kupovina nekog tržišnog materijala na budući termin, pri čemu se obaveze iz ovog posla realizuju na neki budući unapred ugovorom definisani termin. Kupac po ovom poslu se obezbedjuje od eventualnog rasta cene tržišnog materijala, a prodavac po ovom poslu se obezbedjuje od pada cene tržišnog materijala. Ovi ugovori nisu standardizovani i stoga ne mogu biti predmet berzanske trgovine, već se njima trguje na vanberzanskim sastancima.